

Hoogheemraadschap van
Rijnland

Meerjarenperspectief 2017-2020

Samenvatting

Dit boekje

In het voorliggende Meerjarenperspectief (MJP) beschrijven wij de uitwerking van de doelen uit het Waterbeheerplan 5 (WBP5) voor de komende jaren, inclusief gevolgen voor de lasten. Het MJP vormt het kader voor de later dit jaar vast te stellen Programmabegroting 2017.

We werken samen

Rijnland opereert in een complex gebied met een grote verscheidenheid aan belangen, en druk op de ruimtelijke ordening en het watersysteem. Wij werken daarbij veel meer dan vroeger "van buiten naar binnen". We gaan in gesprek met inwoners, bedrijven en andere betrokken partijen en werken samen. Dat "van buiten naar binnen werken" is één van de manieren waarop wij onze doelen willen realiseren. Die "hoe-vraag" hebben wij samengevat in vijf bestuurlijke thema's in ons coalitieakkoord 2015: duurzaamheid, innovatie, participatie, deregulering en dienstverlening. Hoofdstuk 6 gaat hier nader op in.

Wat gaan we doen?

De hoofdstukken 2 t/m 5 geven de concrete resultaten in de MJP-periode. Het gaat onder andere om:

- Programma Waterveiligheid: versterken IJsseldijk Gouda en op orde brengen van ca 15-20 km regionale keringen per jaar.
- Programma Voldoende Water: afronden renovatie Boezemgemaal Spaarndam, aanleg piekberging Nieuwe Driemanspolder en herzien van het baggerbeleid.
- Programma Schoon en Gezond Water: vaststellen van de doelen voor overig water, in combinatie met een ecologisch beheer door derden en afronding van de maatregelen voor Kaderrichtlijn Water 1.
- Programma Waterketen: intensivering van het onderhoud aan de zuiveringen, in combinatie met het sluiten van vijf zuiveringen, het realiseren van een centrale aansturing van de afvalwaterzuiveringsinstallaties, vervanging van de proces-automatisering en het vaststellen en uitvoeren van het Energie Efficiency Plan.

Binnen financiële kaders

Het voorliggende MJP geeft daarmee invulling aan de ambities uit het coalitieakkoord en het WBP5, passend binnen de door de VV vastgestelde financiële kaders, te weten:

- een lastendrukstijging in 2017 van maximaal 4,8% en daarna maximaal 2%;
- reductie van de schuldenlast naar maximaal 300% van belastingopbrengst in 2023.

We blijven in ontwikkeling

De organisatie blijft voortdurend in ontwikkeling om bovenstaande doelen zo efficiënt mogelijk te realiseren. Zo werken wij aan een strategische personeelsplanning, gaan we verder met het implementeren van assetmanagement en werken wij aan verdere verbetering van het integraal projectmanagement, incl. risicomanagement en projectbeheersing. Verder richten Rijnland en Schieland de I&A gezamenlijk in, onder eenvoudige aansturing.

Op deze manier werken we samen aan water

Inhoudsopgave

1. Inleiding	4
2. Programma Waterveiligheid	5
3. Programma Voldoende Water	7
4. Programma Schoon en Gezond Water	9
5. Programma Waterketen	11
6. Programma Bestuur, organisatie en dienstverlening	14
7. Financiële uitwerking	18
8. Risico's en risicobeheersing	21
Bijlage 1: Kaders en uitgangspunten	22

Separaat

Bijlage 2: Investeringsoverzicht, vertrouwelijk (*reg.nr. 16.036544*)

1. Inleiding

Dit boekje

Voor u ligt het Meerjarenperspectief 2017-2020 (MJP) van het Hoogheemraadschap van Rijnland. In dit MJP geven wij een doorkijk wat Rijnland de komende jaren gaat doen, met de daarbij behorende kosten en wat dat betekent voor de waterschapsbelasting. Het MJP maakt deel uit van de Planning- en Control cyclus en vormt het kader voor de later dit jaar vast te stellen Programmabegroting 2017.

De kaders

Het belangrijkste kader voor dit MJP is het Waterbeheerplan 5: Waardevol water (WBP5), dat de VV in maart 2016 definitief heeft vastgesteld. Met dit plan realiseert Rijnland de ambities uit het coalitieakkoord. In november 2016 heeft de VV al een MJP 2016-2019 vastgesteld dat de nadere uitwerking was van het (toen nog) ontwerp-WBP5. Het nu voorliggende MJP 2017-2020 is een actualisatie van het MJP 2016-2019. Hieronder gaan we in op de belangrijkste overeenkomsten en verschillen.

Wat blijft hetzelfde?

De overeenkomsten met het vorige MJP:

- De ambities en doelen blijven gelijk aan die in het MJP 2016-2019 en in het WBP5, al zijn er op het niveau van afzonderlijke projecten wel enkele aanpassingen.
- We blijven binnen de financiële kaders die de VV heeft vastgesteld. De lastendruk stijgt maximaal 4,8% in 2017 en maximaal 2% per jaar vanaf 2018. Rijnland beperkt de schuldenlast tot maximaal 300% van de jaarlijkse belastingopbrengst in 2020 en maximaal 250% in 2030. Hierbij is overigens geaccepteerd dat Rijnland de 300% vooralsnog pas in 2023 bereikt, maar zoveel eerder als mogelijk.

Wat verandert er?

De verschillen met het vorige MJP:

- We hebben de investeringsramingen geactualiseerd. Hierbij hebben we de programmering van het toekomstig werk beter en over een langere periode in beeld gebracht, met toepassing van assetmanagement.
- We hebben de exploitatiebegroting kritisch beoordeeld en geactualiseerd. De structurele meevallers uit de Jaarrekening 2015 hebben we vertaald naar 2017-2020 en we hebben sowieso zo scherp mogelijk begroot.
- We rekenen de kapitaallasten van toekomstig werk nu volledig mee op basis van de verwachte realisatie, dit is een actualisatie van de rekenkundige uitgangspunten.
- We houden vast aan het budget van de afgesproken personele krimp, maar lossen enkele korte-termijn capaciteitsknelpunten op met een flexibelere personele invulling: de organisatie vervangt budgetneutraal op enkele strategische plaatsen duurdere inhuur door tijdelijke contracten en zet meer projectgebonden medewerkers in.
- We hebben diverse externe kostenontwikkelingen meegenomen, waaronder lagere kosten door een verlaging van de HWBP-bijdragen en hogere kosten door ontwikkelingen bij de BSGR en Aquon.
- Interne ontwikkelingen, onder meer op het gebied van ICT, bestuurlijke thema's, duurzame inkoop, innovatiefonds en de verdere professionalisering van het onderhoud, hebben we ook meegenomen.
- We hebben de inzet van egaliseriereserves en de verdeling van stortingen in de baggervoorziening bijgesteld, zodanig dat de lastendrukontwikkeling per saldo uitkomt op 4,8-2-2-2%.

2. Programma Waterveiligheid

Portefeuillehouder: M. Kastelein, H. Pluckel (kust)

Programmadirecteur: A. Bol

2.1 Doel

Wij beschermen ons beheergebied en de Rijnlandse inwoners goed tegen overstromingen vanuit de zee, de rivieren en het regionale watersysteem. Hiervoor gebruiken we een aanpak in drie lagen: we noemen dat meerlaagsveiligheid. De tactische doelen in het Waterbeheerplan 5 komen overeen met deze drie lagen van de meerlaagsveiligheid:

1. Wij beschermen tegen overstromingen (preventie),
2. Wij adviseren over het beperken van de gevolgen van overstromingen (gevolgbeperking),
3. We bereiden ons goed voor op een calamiteit.

2.2 Preventie van overstromingen (2017: € 29 mln¹)

Wonen in Rijnland lijkt zo vanzelfsprekend, maar doordat een groot deel onder zeeniveau ligt, blijft het beheergebied niet droog zonder duinen, dijken en kades. In totaal beheert Rijnland 40 kilometer duinen, 33 kilometer rivierdijken (samen de primaire waterkeringen) en ruim 1200 kilometer regionale keringen. We verhogen en versterken regelmatig onze waterkeringen, bijvoorbeeld omdat ze door bodemdaling te laag zijn geworden. En we zetten instrumenten als voorlichting, advisering, vergunningverlening en handhaving in. De belangrijkste werkzaamheden in de planperiode zijn:

- Vanaf eind 2016 brengen we de primaire kering langs de Hollandsche IJssel, ter hoogte van Gouda, op orde.
- In de 'Projectoverstijgende Verkenning (POV) Vooroevers' onderzoeken we voor de vooroevers langs deze waterkering of we ze alsnog kunnen goedkeuren.
- We werken samen met andere waterschappen en Rijkswaterstaat aan de 'Dijkverbetering Centraal Holland': In 2017 wordt de primaire functie van de Spaarndammerdijk en de waterkering langs de Gekanaliseerde Hollandsche IJssel gewijzigd in een regionale functie. Daarna passen we deze keringen in in het regionale systeem. De restopgave voor deze keringen ronden we in de planperiode naar verwachting grotendeels af en er wordt gewerkt aan een voorkeursalternatief en nadere planuitwerking voor de Lekdijk.
- We starten in de tweede helft van de MJP-periode in het kader van de vierde landelijke toetsronde met het toetsen van de Rijnlandse primaire waterkeringen en beginnen met de kust.
- Voor de regionale keringen zetten we in deze MJP-periode in op een beperkte inhaalslag: het aantal regionale keringen dat aan de provinciale normen voldoet stijgt van 55% nu naar 60-65% in 2019. Vanaf 2020 verbeteren en onderhouden we per jaar ongeveer 25 tot 30 km regionale keringen. Om in 2030 100% op orde te zijn is ook na de MJP-periode een inhaalslag nodig.
- In de eerste helft van de MJP-periode ronden we de 'Top 25' van meest risicovolle keringen af.
- We onderzoeken wat we met de nog niet-genormeerde polderkeringen doen: moeten ze als regionale waterkeringen worden genormeerd of kunnen we ze uit de legger halen?
- We werken aan de toetsing van de regionale waterkeringen. T/m 2019 werken we aan de toetsing van kunstwerken (o.a. sluisen), bijzondere waterkerende constructies (o.a. damwanden) en niet-waterkerende objecten. Daarna toetsen we ook de grondlichamen.

¹ In dit boekje staan boven elk tactisch doel de exploitatiekosten, incl. kapitaallasten.

- We zetten de samenwerking met andere waterschappen voor het muskusrattenbeheer voort.
- We houden de beleidskaders actueel (keur, leggers, beheerregister en Nota Waterkeringen).
- We voorkomen activiteiten die een negatieve invloed hebben op de waterkeringen. Dit doen we met voorlichting, advisering, vergunningverlening en handhaving.

2.3 Gevolgen beperken van overstromingen (2017: € 0,2 mln)

Hoe hoog en sterk onze waterkeringen ook zijn, een overstroming valt nooit uit te sluiten. Dit 'restrisiko' accepteren we als maatschappij, maar daarnaast kunnen aanvullende maatregelen worden genomen om de gevolgen te beperken. Rijnland adviseert hierin. De belangrijkste werkzaamheden in de planperiode zijn:

- We zetten ons actief in om het bewustzijn over het wonen en werken in een overstroombaar gebied te vergroten.
- Wij willen in de MJP-periode samen met anderen een pilot uitvoeren om concepten van gevolgbeperking (bijv. wat er kan met gebiedsinrichting) te testen.
- Wij streven er naar vóór het jaar 2018 realistische overstromingsbeelden beschikbaar te stellen.

2.4 Voorbereiden op calamiteiten (2017: € 0,6 mln BOD)

Calamiteiten zijn helaas nooit uit te sluiten. Rijnland bereidt zich dan ook goed voor op alle mogelijke waterstaatkundige calamiteiten die zich in het beheergebied kunnen voordoen. Het gaat daarbij niet alleen om overstromingen, maar ook om bijvoorbeeld waterkwaliteitsincidenten zoals illegale lozingen, of incidenten op één van de afvalwaterzuiveringsinstallaties.

Het goed voorbereiden op calamiteiten is niet alleen van belang voor het thema Waterveiligheid, maar ook voor de andere thema's. Om dubbelingen in tekst te voorkomen is het onderwerp calamiteitenbestrijding niet bij de andere thema's opgenomen en worden de doelen van Rijnlands calamiteitenorganisatie beschreven in paragraaf 6.3, de kosten zijn opgenomen in Kwaliteit van de organisatie (BOD).

2.5 Financieel

Waterveiligheid / € mln	2017	2018	2019	2020	2021
Netto investeringen	31	16	15	11	18
Exploitatiekosten incl. kapitaallasten	29	30	30	30	30

3. Programma Voldoende Water

Portefeuillehouder: J. Langeslag, M. Leewis (zoet water)

Programmadirecteur: A. Bol

3.1 Doel

Rijnland zorgt voor voldoende water, dus niet te veel en niet te weinig, passend bij de functies in ons gebied. Dat lijkt vanzelfsprekend, maar dat is het niet. Rijnland ligt voor het grootste deel onder zeeniveau, kent een grote variatie aan hoogteligging en soorten landgebruik. Door klimaatverandering, bodemdaling en verstedelijking neemt de druk op de ruimte en het watersysteem almaar toe. Om voor voldoende water te zorgen, zijn goed beheer, een goede inrichting en gedegen onderhoud van essentieel belang.

3.2 Zorgen voor kloppende waterpeilen (2017: € 6 mln)

Rijnland faciliteert de functies in het gebied door het instellen en voeren van een goed oppervlaktewaterpeil. Dit doen we in goed overleg met belanghebbenden. We zoeken hierbij naar een optimum van alle belangen, duurzaamheid en kosten en baten. Waar het faciliteren van de huidige functies niet doelmatig is, overleggen we met de ruimtelijke ordenaars en belanghebbenden over het aanpassen van de functies. De belangrijkste maatregelen in de planperiode zijn:

- We actualiseren 15 a 20 peilbesluiten per jaar. Het aantal actuele (gebaseerd op dan geldende omstandigheden) peilbesluiten neemt daardoor toe tot ca. 80%.
- We voeren het peil zoals in het peilbesluit vastgesteld in ca. 90% van de polders, binnen marges (+/-5cm tenzij anders opgenomen in het peilbesluit).
- We vergunnen en handhaven peilafwijkingen. We evalueerden het beleid hiervoor in 2016 en voeren eventuele aanpassingen door in verdere deregulering van de Keur.

3.3 Instandhouden van het watersysteem (2017: € 39 mln)

Om het peil te kunnen voeren, voert Rijnland water aan en af met behulp van kunstwerken (inlaten, gemalen, stuwen) en watergangen. Om te zorgen dat die kunstwerken en watergangen goed functioneren, voert Rijnland onderhoud uit. Hierbij hanteren we 2 uitgangspunten. We maken continue een afweging tussen functies, risico's en levensduurkosten, en we doen dit duurzaam - in materialen, energieverbruik en invloed op de omgeving. De belangrijkste maatregelen in de planperiode zijn:

- Na boezemgemaal Katwijk (2011) en Gouda (2016), ronden we de renovatie van Spaarndam (2017) af.
- We renoveren poldergemalen, in clusters van ca. 30, en zorgen er op die manier voor dat de bijna 400 gemalen uiterlijk in 2027 op orde zijn en blijven.
- We hebben zo'n 2000 overige kunstwerken (inlaten, stuwen, duikers, etc.) in beheer en onderhoud. We prioriteren er jaarlijks zo'n 40 voor (groot) onderhoud.
- We ronden diverse baggerclusters af om op orde te komen en baggeren daarnaast ca. 150 a 200 km/jaar in onderhoudsprojecten om op orde te blijven.
- In 2016 heeft de VV beeld- en opinievormend gesproken over het baggerbeleid. In 2017 volgt besluitvorming in o.a. de Legger en beleidsregels.
- We onderhouden jaarlijks ca. 2600 km watergangen conform de gedragscode Flora en Faunawet. We zien erop toe dat anderen hun onderhoudsplicht ook uitvoeren.
- We nemen beheer en onderhoud over van derden of stoten dat juist af; alleen als de andere partij dat ook wil en met goede afspraken over onderhoudsachterstanden.
- We adviseren derden bij ontwikkelingen, verlenen vergunningen en handhaven. We doen dat op basis van actuele regelgeving en gaan verder met deregulering hiervan.
- Dit doen we ook op het gebied van grondwater. Bovendien werken we actief met partners aan specifieke problemen zoals grondwateroverlast of bodemdaling.

- Rijnland beheert de doorgaande recreatieve vaarroutes. We overleggen met provincie en gemeenten over de nadere invulling van vaarwegbeheer in overige wateren.
- Rijnland is nautisch beheerder (handhaven openbare orde en veiligheid) waar dat niet elders is belegd. We overleggen met provincie en gemeenten over logischer verdeling

3.4 Gevolgen beperken van wateroverlast (2017: € 5 mln)

Eind jaren negentig van de vorige eeuw, maar ook het afgelopen decennium, heeft Nederland met ernstige wateroverlast te maken gehad. De laatste klimaatscenario's laten zien dat dit vaker en heviger gebeurt. De overheden hebben daarom in 2003 in het Nationaal Bestuursakkoord Water (NBW) afgesproken het watersysteem te verbeteren en klimaatbestendig te maken. De provincie heeft deze afspraken vertaald in normen. Dit schept duidelijkheid wat ingelanden van het waterschap mogen verwachten en waar ze zelf aan de lat staan. De belangrijkste maatregelen in de planperiode zijn:

- We ronden in 2017 de actualisatie van de studie waterbezwaar uit 2000 af.
- We ronden de piekberging Nieuwe Driemanspolder in 2020 af en de piekberging Haarlemmermeer in 2022.
- We starten jaarlijks een nieuw watergebiedsplan op en ronden diverse lopende plannen af. In 2020 is 30% op orde en de rest in enige vorm opgepakt. In 2026 is het hele gebied op orde.
- We ronden de lopende stedelijke waterplannen af, en stellen, als de gemeente dat ook wil, een strategische agenda op, met een uitvoeringsprogramma van 1 a 3 jaar.

3.5 Zorgen voor voldoende zoet water (2017: € 0,1 mln)

Rijnland laat water in, met name bij Gouda, om de functies van voldoende, en voldoende zóet, water te voorzien. In zeer droge perioden ontstaat er echter een tekort aan water van voldoende kwaliteit, ook bij Gouda. Dan zet Rijnland de Kleinschalige Water Aanvoervoorzieningen (KWA) in; een stelsel van wateren tussen Rijnland en het Amsterdam-Rijnkanaal en de Lek. Door klimaatverandering en toename van brakke kwel is de KWA op termijn niet meer toereikend. De belangrijkste maatregelen in de planperiode zijn:

- Samen met HDSR breiden we de KWA uit uiterlijk in 2021. Het Rijk draagt de investeringskosten. We onderzoeken of aanvullende maatregelen nodig zijn.
- We overleggen actief over ontwikkelingen die tot meer verzilting kunnen leiden. Uitgangspunt is dat de initiatiefnemer de kosten voor tegenmaatregelen draagt.
- We werken aan "waterbeschikbaarheid". Via dit instrument geven we aan wat er kan en niet kan en gaan we met belanghebbenden op zoek naar optimalisaties.

3.6 Financieel

Voldoende water / € mln	2017	2018	2019	2020	2021
Netto investeringen	50	50	52	45	41
Exploitatiekosten incl. kapitaallasten	50	56	58	60	61

4. Programma Schoon en Gezond Water

Portefeuillehouder: M. Leewis

Programmadirecteur: A. Bol

4.1 Doel

Schoon en gezond water is in de dichtbevolkte waterrijke delta van West-Nederland belangrijk. Zowel voor de mens, de natuur, als de bedrijven. Er mogen niet te veel voedings- en vervuilende stoffen in het water zitten, het oppervlaktewater moet zo natuurlijk mogelijk zijn ingericht, en ecologisch worden beheerd en onderhouden. Dit is essentieel voor een goede biodiversiteit en belangrijk voor de landbouw. En om lekker te kunnen zwemmen, vissen of varen. Samen met onze partners zorgen wij dan ook voor schoon en gezond water dat past bij de verschillende functies.

4.2 Verminderen van watervervuiling (2017: € 5 mln)

De waterkwaliteit en ecologie verbeteren al decennia lang door forse investeringen van Rijnland en andere partijen. Naast maatregelen ter verbetering, gaat het daarbij ook om maatregelen om vervuiling tegen te gaan. Het hoofdstuk "Programma Waterketen" gaat nader in op de emissies uit die waterketen (afvalwaterzuiveringen, riooloverstorten, etc). De belangrijkste maatregelen in de planperiode zijn:

- De sector voert maatregelen uit ter vermindering van agrarische emissies; Rijnland adviseert, stimuleert (ook financieel), monitort en handhaaft.
- Vervuilde waterbodems nemen we mee in het baggerwerk. We maken gebruik van de in 2016 opgestelde waterbodemkwaliteitskaart.

4.3 Ecologisch beheren en onderhouden van watersysteem (2017: € 1,4 mln)

Goede inrichting, beheer en onderhoud vormen een essentiële voorwaarde voor het verbeteren van de waterkwaliteit en ecologie. In de grotere plassen en meren, de zogenoemde waterlichamen (zie hoofdstuk "Schone Meren") werkt Rijnland aan het verbeteren van de inrichting en, daaropvolgend, beheer en onderhoud. Grote winst is ook te halen uit het verbeteren van beheer en onderhoud van de kleinere wateren. De belangrijkste maatregelen in de planperiode zijn:

- Afronden in beeld brengen actuele situatie overig wateren in 2017.
- Afronden proces rond "inspiratiepolders"
- Vaststellen doelen overig water, op basis van actuele situatie en inspiratiepolders, inclusief benodigde maatregelen en financiële consequenties.
- Opstellen aanpak stimuleren ecologisch(er) beheer en onderhoud overig water, inclusief aanpassing regels en financiering.
- Aanleggen vispassage boezemgemaal Spaarndam 2017-2018.
- Aanleggen vispassages sluizen en/of poldergemalen waar deze een knelpunt vormen, op basis van inventarisatie en besluitvorming in 2016; gereed uiterlijk 2027.
- Alle nieuwbouw of grote renovaties poldergemalen visvriendelijk.

4.4 Schone meren, plassen en natuurgebieden realiseren (2017: € 2,1 mln)

De Europese Unie heeft in 2000 de Kaderrichtlijn Water (KRW) vastgesteld met als doel de kwaliteit van het water en leven in en op het water, te beschermen en verbeteren. In Nederland hebben de overheden hierover afspraken gemaakt in het Nationaal Bestuursakkoord Water (NBW, 2003). De aanpak richt zich in drie periodes van elk 6 jaar vooral op de grotere meren en vaarten, de zogenoemde waterlichamen. Uiterlijk in 2027

moeten deze waterlichamen in "goede toestand" verkeren. Binnen Rijnland gaat het om 40 waterlichamen. De belangrijkste maatregelen in de planperiode zijn:

- Afronden laatste maatregelen KRW1 uiterlijk 2018.
- Meten, beheren en onderhouden van de ingerichte waterlichamen uit KRW1.
- Onderzoek, gebiedsproces en uitvoering geprioriteerde waterlichamen KRW2 (9 waterlichamen in 4 gebieden). Uiterlijk in 2021 af te ronden.
- Start in 2017 onderzoek en afstemming met andere partijen over o.a. achtergrondemissies, ter voorbereiding van de derde fase KRW.
- Landelijk en Europees agenderen "on-out-all-out" principe.
- Kansenpakken in niet geprioriteerde waterlichamen a la Flying Squad uit de NBW.

4.5 Zwemwaterlocaties schoon en veilig maken (2017: € 1,2 mln)

De Europese Unie heeft in 2006 de Europese Zwemwaterrichtlijn vastgesteld om de gezondheid van zwemmers te beschermen via schoner zwemwater en betere voorlichting. De zwemwaterrichtlijn geeft normen voor de bacteriologische kwaliteit van het water. Zwemwaterlocaties moeten na het badseizoen 2015 minimaal voldoen aan de categorie "aanvaardbaar". Binnen Rijnland liggen 42, door de provincies aangewezen, officiële zwemwaterlocaties. De belangrijkste maatregelen in de planperiode zijn:

- We meten de kwaliteit en rapporteren hierover aan de provincies.
- We voeren overleg met de beheerder over zwemwaterlocaties die nog niet voldoen en voeren, indien van toepassing aanvullende maatregelen uit.
- We onderzoeken wat er nodig is om locaties van "aanvaardbaar" naar "goed" of "uitstekend" te krijgen.
- We voeren de in 2016 vastgestelde aanpak voor bestrijding van blauwalgen uit: innovatief of traditioneel en samen met andere belanghebbenden.

4.6 Financieel

Schoon en gezond water / € mln	2017	2018	2019	2020	2021
Netto investeringen	4	4	6	6	4
Exploitatiekosten incl. kapitaallasten	10	10	10	11	12

5. Programma Waterketen

Portefeuillehouder: J. Haan

Programmadirecteur: G. van der Kooij

5.1 Doel

Rijnland verwerkt het afvalwater van huishoudens en bedrijven. Hiervoor zijn complexe, industriële installaties nodig; transportsystemen en zuiveringsinstallaties. Het zuiveringsproces kost veel energie, verbruikt chemicaliën én produceert zuiveringsslib dat verder verwerkt wordt. In de planperiode continueren we onze koers om zo efficiënt en duurzaam mogelijk te werken. We werken aan centralisering, modernisering en het inhalen van opgelopen onderhoudsachterstanden op onze installaties. We gaan meer energie besparen én zelf meer duurzame energie opwekken. Waar mogelijk winnen we grondstoffen terug uit ons zuiveringsslib. Ook hebben we meer aandacht voor het verwijderen van "nieuwe stoffen" (o.m. medicijnresten, nano-plastics). In de planperiode zetten we de samenwerking met ketenpartners als gemeenten, drinkwaterbedrijven en collega waterschappen voort. Verder zoeken we samenwerking met het bedrijfsleven waar het gaat om innovatieve en duurzame zuiverings- en/of energietechnologie.

5.2 Doelmatig verwerken van afvalwater(2017: € 70 mln)

De installaties en de bedrijfsvoering zijn gericht op het behalen van de gestelde lozingsnormen, waarbij voldaan wordt aan omgevingseisen als geur en geluid. De industriële installaties vergen adequaat beheer en onderhoud. Ook worden de veiligheidsnormen voor personeel en de omgeving in acht genomen. Waar nodig wordt voorgesorteerd op toekomstige ontwikkelingen als klimaatverandering en hogere kwaliteitseisen die op nationaal en Europese schaal worden gesteld. Het Rijk heeft in het Bestuursakkoord Water de opdracht neergelegd om de kostenontwikkeling in de waterketen te beperken, de kwaliteit van dienstverlening verder te verbeteren en de personele kwetsbaarheid in de sector verder te verlagen.

De belangrijkste maatregelen in de planperiode zijn:

- We implementeren Assetmanagement met als doel om de gehele onderhouds- en investeringsbegroting (en planning) van de zuiveringstechnische werken te baseren op de principes van assetmanagement. Assetmanagement beoogt om een optimale inzet van de assets te bereiken, gebaseerd op een onderbouwde afweging tussen kosten, risico en functionaliteit. Daarvoor stellen we onder meer business cases op.
- We werken aan het bereiken van een passend onderhoudsniveau voor de zuiveringstechnische werken. Door het uitvoeren van inventarisaties en inspecties krijgen we de feitelijke toestand van onze installaties in beeld. Op basis hiervan kan een kanteling worden bereikt waarbij meer preventief onderhoud gepleegd wordt en minder onvoorziën correctief onderhoud uit wordt gevoerd. Uiteindelijk kunnen daarmee de installaties een efficiëntere functionele levensduur bereiken.
- We treffen veiligheidskundige maatregelen ten behoeve van onze medewerkers. In 2016 worden de risico-inventarisaties en -evaluaties op alle installaties uitgevoerd en wordt vervolgens waar nodig gestart met het treffen van maatregelen.
- We werken aan de centralisatie van de zuiveringen. We sluiten diverse oude en kleine inefficiënte zuiveringen in de Oude-Rijnzone en de regio Haarlemmermeer. Hiervoor dienen naast aanpassingen op de ontvangende zuiveringen vooral nieuwe transportstelsels (persleidingen en transportgemalen) te worden aangelegd. Deze investeringen leiden op termijn tot besparingen op de exploitatie én op deze wijze wordt de aanwezige overcapaciteit (waarbij rekening is gehouden met verwachte demografische ontwikkelingen) efficiënt opgevuld. Het aantal zuiveringen daalt van

25 (eind 2015) naar 17 in 2020. Medio 2017 hebben we in beeld of eventueel ook de zuivering Leimuiden gesloten wordt.

- We renoveren de zuiveringen Leiden-Zuid West en Velsen. Beiden worden medio 2017 opgeleverd.
- We vervangen de sterk verouderde procesautomatisering op de zuiveringen. Afronding van het gehele project is voorzien in 2019.
- We implementeren de centrale proceskamer (CPK). Met de CPK kunnen wij de zuiveringsprocessen en de Rijnlandse riool-eindgemalen, centraal en op afstand, nog scherper sturen. Dit levert naast winsten in kwaliteit en kwetsbaarheid ook besparingen op in de exploitatie (energie, chemicaliën verbruik en personeel). Na de aansluiting van awzi Haarlem Waarderpolder eind 2015, volgen de komende jaren, in samenhang met de procesautomatisering, de andere zuiveringen. Naar verwachting besturen we in 2019 alle zuiveringen vanuit de CPK.
- We zijn betrokken bij diverse onderzoeken. We doen dit onder meer om onze beleidskeuzen te onderbouwen, nieuwe technologieën te beproeven en onze zuiveringsprocessen verder te optimaliseren. Veelal gebeurt dit in landelijk STOWA verband. We streven naar meer samenwerking met andere waterschappen, bedrijfsleven en kennisinstituten om innovaties mogelijk te maken.
- We doen onderzoek naar de effecten op het aquatisch ecosysteem van nieuwe stoffen als micro's, geneesmiddelen en nano plastics en nemen we het initiatief om samen met burgers, gemeenten en apothekers te onderzoeken hoe (overgebleven/overjarige) geneesmiddelen adequaat ingezameld kunnen worden.
- We continueren de samenwerking met onze waterketenpartners. Met als doel de kwaliteit van de dienstverlening hoog te houden, de personele kwetsbaarheid te verkleinen én op kosten te kunnen besparen (de "3k's" uit het Bestuursakkoord Water, 2011). In de planperiode worden integrale waterketenplannen opgesteld waarin de te treffen maatregelen in de keten zijn benoemd. Deze zullen nog in de planperiode worden uitgevoerd.
- In de periode 2015-2018 ondersteunt drinkwaterbedrijf Dunea, Rijnland in het beheer van de persleidingen van Rijnland.
- We ontwikkelen in de planperiode een strategie voor slibverwerking. Rijnland is via de GR Slibverwerking 2009 aandeelhouder in HVC. De technische levensduur van de slibverbrandingsinstallatie (SVI) Dordrecht eindigt in 2028. Daarom wordt door een werkgroep nagedacht over een mogelijke gezamenlijke slibstrategie (incl. energie) voor de komende 15-20 jaar. Deze strategie vormt dan het kader voor onze eigen investeringsbeslissingen, zoals de Energie- en Grondstoffenfabriek Haarlem Waarderpolder.
- *In de planperiode wordt het genomen besluit over Toekomstige Organisatie van het Zuiveringsbeheer (TOZ) verder uitgewerkt en of geïmplementeerd. (* ten tijde van het schrijven van deze MJP tekst was de uitkomst van dit proces nog onbekend)*
- We zetten in op bewustwording van de omgeving met ons werk. We laten zien wat we in de waterketen doen, waarom we het doen en wat we willen bereiken. Daarmee bereiken we draagvlak voor onze maatregelen en financieringsopgaven. Maar we geven ook in nauwe samenwerking met onze ketenpartners, bijvoorbeeld de gemeenten, voorlichting hoe inwoners en bedrijven zelf kunnen voorkomen dat het water vervuult met ongewenste stoffen zoals vet en geneesmiddelen. Verder stimuleren we burgers om zelf maatregelen te treffen als het beperken van wasmiddelgebruik, het niet in het riool gooien van vochtige doekjes, vergroening van tuinen (steenbreek), én het afkoppelen van regenwaterlozingen. We doen mee (via intranet) aan de bewustwordingscampagnes van rijk / Rioned voor bijvoorbeeld vet en doekjes.

5.3 Verduurzamen van de verwerking en optimaal hergebruiken van afvalwater (2017: € 0,1 mln)

Afvalwater is een potentiële bron van energie en herbruikbare grondstoffen. Onze transportgemalen en zuiveringen zijn verreweg onze grootste energieverbruikers met circa 70% van het totale Rijnlandse verbruik. Het is dan ook het programma waterketen waar grote energiebesparingen zijn te realiseren. De komende jaren zetten we verdere stappen in het verduurzamen van de verwerking van het afvalwater.

De belangrijkste maatregelen in de planperiode van dit MJP zijn:

- We voeren de maatregelen opgenomen in het Energie Efficiency Plan (EEP) uit. De twee pijlers van het EEP zijn energiebesparing én energieopwekking. Beiden leiden tot een lagere inkoop van fossiele, niet duurzame energie. En daarmee aan een lagere CO₂-uitstoot. Energiebesparing bereiken we door onze werkprocessen (bijv. CPK) en beschikbare technologieën (bijv. beluchters) verder te optimaliseren. Energieopwekking bereiken we door efficiënte vergisting van ons zuiveringsslib en het opwekken van zon- en windenergie.
- We winnen vanaf 2018 80% van het fosfaat terug uit het zuiveringsslib. Het bedrijf EcoPhos gaat het fosfaat terugwinnen uit de as die overblijft na verbranding van ons slib bij HVC te Dordrecht. Rijnland bespaart hiermee tevens kosten op de slibverbranding.
- Landelijk participeren we in het samenwerkingsverband van waterschappen ("de energie- en grondstoffenfabriek"). Daar vindt gezamenlijk onderzoek (in STOWA verband) plaats naar nieuwe mogelijkheden en worden mogelijke afzetmarkten verkend. Waterschappen kunnen zelf ook initiatieven ontplooiën met bedrijven of onderzoeksinstellingen.

5.4 Financieel

Waterketen / € mln	2017	2018	2019	2020	2021
Netto investeringen	44	35	39	42	33
Exploitatiekosten incl. kapitaallasten	70	74	73	73	75

6. Programma Bestuur, organisatie en dienstverlening

Portefeuillehouder: G. Doornbos (BOD), H. Pluckel (Financiën), M. Kastelein (P&O)

Programmadirecteur: G. van der Kooij

6.1 Doel

Naast de vier primaire programma's Waterveiligheid, Voldoende water, Schoon en gezond water en de Waterketen, is een effectieve en efficiënte organisatie nodig voor de realisatie van WBP-doelstellingen. BOD heeft tot doel de organisatie zodanig in te richten dat deze doelstellingen kunnen worden bereikt. Daarnaast zijn de bestuurlijke activiteiten, zoals vernieuwend besturen, en de ondersteunende bedrijfsvoering ondergebracht in het programma BOD. Tenslotte zijn de vijf bestuurlijke thema's terug te vinden in dit programma omdat deze thema's organisatiebreed – voor alle primaire programma's en de organisatie als geheel – van belang zijn.

6.2 Omgevingsgerichtheid (2017: € 5 mln)

Rijnland wil in zijn omgeving gezien worden als een betrouwbaar, professioneel en toegankelijk waterschap, dat zichtbaar en aanspreekbaar is voor publiek en partners. Rijnland wil samen met de omgeving werken aan water, en water verbinden met maatschappelijke opgaven. Rijnland zoekt de mensen actief op en men weet Rijnland te vinden. In de planperiode zetten we in op de volgende ontwikkelingen:

- Steeds vaker zien wij dat inwoners, bedrijven en maatschappelijke organisaties actief betrokken zijn bij de uitvoering van het waterbeheer. Nieuwe (digitale) hulpmiddelen zet Rijnland in om het besluitvormingsproces te stroomlijnen en om inwoners en bedrijven bij onze afwegingen te betrekken.
- Een bestuurlijke lange-termijn agenda maakt het mogelijk om aan het begin afspraken te maken over het proces, de kaders en het effect.
- Rijnland zet extra in op participatie. We betrekken de omgeving in het voorstadium van een project, om burgers, andere overheden en maatschappelijke partners nauwer te betrekken bij zowel de probleemdefinitie als de oplossingsrichting.
- We zetten in op het opbouwen en onderhouden van structurele relaties met onze (potentiële) samenwerkingspartners zoals gemeenten, door te investeren in relatiemanagement via accounts op bestuurlijk, management en ambtelijk niveau.
- Door ook op internationaal niveau samen te werken, wil Rijnland invulling geven aan enerzijds ideële doelstellingen en anderzijds HRM-doelstellingen zoals de ontwikkeling van competenties van medewerkers. Bovendien zijn er communicatieve overwegingen om dit te doen.
- Wij maken stappen in de benodigde cultuur- en gedragsverandering van de medewerkers van de organisatie om van buiten naar binnen te gaan denken en werken. We werken daarbij aan de positionering, profilering én professionalisering van de externe communicatie van Rijnland.
- In lijn met de richtlijn van de Digitale Overheid 2017 zullen we 100% van onze directe diensten (zoals vergunningaanvragen, meldingen en bezwaren) ook aanbieden via internet.
- Het zaakgericht werken in combinatie met de Persoonlijke Internetpagina maakt de Rijnlandse dienstverlening persoonlijker en toegankelijker.
- Door dichterbij de burgers en bedrijven te staan kunnen we de tevredenheid als leidraad gebruiken voor de verdere ontwikkeling van onze dienstverlening.
- We streven ernaar de omgeving zo min mogelijk te hinderen met de door Rijnland vastgestelde regelgeving. De Omgevingswet (verwacht eind 2018) vraagt van Rijnland een integratie van regels die zien op de fysieke leefomgeving in een waterschapsverordening.

6.3 Kwaliteit van de organisatie (2017: € 22 mln)

Rijnland zorgt voor een organisatie en bedrijfsvoering die het mogelijk maakt om de WBP5 doelstellingen op een effectieve en efficiënte manier te bereiken. Dit doen we door in de planperiode te ontwikkelen op de volgende punten:

- Rijnland is een soepel werkende, procesgerichte organisatie. Het sturen op cultuur, houding en gedrag is echter een continu proces, waar ook in de planperiode aandacht voor zal blijven.
- De proceseigenaren sturen op continue verbetering van het eigen werkproces, en de producteigenaren sturen op de juiste 'outcome' (een product van een reeks aansluitende processen). We sturen onder meer met prestatie-indicatoren.
- Door een voortdurend proces van leren en verbeteren, ondermeer door toetsingen, werkt Rijnland aan steeds verdergaande beheersing van de bedrijfsvoering en aan optimalisering van doelmatigheid, doeltreffendheid en rechtmatigheid.
- Daarbij verkennen we waar voordelen haalbaar zijn door externe samenwerking en verbeteren we waar mogelijk de bestaande samenwerking met verbonden partijen als de BSGR, Aquon, het Waterschapshuis, HVC en de Unie van Waterschappen.
- Rijnland wil een moderne, aantrekkelijke werkgever zijn. We zetten daarom in op flexibiliteit ('agility') om het werk aantrekkelijk te houden én om snel in te kunnen spelen op veranderende vragen. Medewerkers hebben de regie op hun eigen loopbaanontwikkeling.
- We willen de medewerkers goed faciliteren. In de planperiode handhaaft Rijnland het hoge voorzieningenniveau voor de medewerkers. Flexwerken blijft uitgangspunt.
- Rijnland wil een lerende organisatie blijven. We hebben aandacht voor kennismanagement en kennisontwikkeling van onze medewerkers.
- De Aquademie is een belangrijke pijler van Rijnland als kennisintensieve organisatie. De Aquademie zal de komende jaren worden voortgezet, en voortdurend aangepast worden aan de veranderende behoeften.
- We maken bewuste keuzes wat we zelf doen, en wat niet. Rijnland voert sommige activiteiten zelf uit, sommige met anderen, en sommige worden aan de markt overgelaten. Het uitgangspunt hierbij is de 3 k's: de kwaliteit verbeteren, de kwetsbaarheid verminderen, en kosten besparen.
- Rijnland werkt in de planperiode hard aan het verbeteren van de projectbeheersing in de hele projectketen van programmering tot en met de uitvoering.
- We richten ons de komende jaren ook op het verbinden van de calamiteitenorganisatie met de reguliere organisatie.

6.4 Informatievoorziening (2017: € 3 mln)

De visie op informatievoorziening 2014-2018 geeft richting aan de ontwikkelingen op het gebied van informatisering en automatisering. Deze visie is opgesteld in nauwe samenwerking met de hoogheemraadschappen van Delfland en Schieland en de Krimpenerwaard en sluit aan bij de trends en ontwikkelingen in de primaire processen van Rijnland. Informatisering en Automatisering (I&A) spelen samen met de Documentaire informatievoorziening en Geo-informatie een belangrijke rol in het realiseren van de doelstellingen van Rijnland. Rijnland en Schieland richten de I&A gezamenlijk in, onder eenvoudige aansturing. De belangrijkste maatregelen in de planperiode zijn:

- We ondersteunen de primaire en ondersteunende processen naar tevredenheid van de organisatie met moderne digitale voorzieningen. Ook voeren we het zaakgericht werken in voor de dienstverlenende processen.
- Rijnland zorgt ervoor dat wij voorbereid zijn op de veranderingen die de Omgevingswet met zich meebrengt voor onze digitale omgeving. Alle aanvragen die burgers en bedrijven in het kader van de Omgevingswet indienen zullen we samen met andere overheden digitaal gaan afhandelen.

- We verzamelen als overheid geen gegevens die we al hebben. De landelijke basisregistraties vervullen een belangrijke rol om dit te bewerkstelligen. Rijnland is bronhouder van een deel van de Basisregistratie Grootchalige Topografie (BGT).
- We willen onderzoeken in hoeverre we gezamenlijke informatievoorziening kunnen inrichten met de partners uit de afvalwaterketen.
- We vervangen de procesautomatisering van een groot aantal zuiveringen. Hiermee wordt centrale aansturing vanuit een centrale proceskamer mogelijk.
- Voldoende en betrouwbare gegevens worden steeds belangrijker in het waterbeheer. Door steeds betere modellen kan het waterbeheer meer anticiperend worden. Hier investeren we dan ook in.
- Inwoners en bedrijven hebben toegang tot alle relevante gegevens en informatie zonder onnodige barrières (Open Data).
- Om samenwerken op ICT-gebied ook met het hoogheemraadschap van Delfland mogelijk te maken, ontwikkelen we met onze I&A-partner Schieland én Delfland een gezamenlijke architectuur.
- Rijnland werkt volledig digitaal en neemt een e-depot in gebruik om de digitale duurzaamheid te waarborgen.
- De bescherming van de privacy van onze inwoners en afscherming van niet-openbare gegevens moeten foutloos geregeld zijn. Bedrijfscontinuïteit is een essentiële randvoorwaarde. Rijnland en Schieland werken samen om deze bescherming te borgen.
- Op landelijk niveau werken we samen in de vorm van Het Waterschapshuis.

6.5 Duurzaamheid en innovatie (2017: € 0,1 mln)

Rijnland wil in al zijn werkzaamheden duurzaamheid centraal stellen. Wij werken aan een watersysteem dat ook op lange termijn houdbaar is. Duurzaam waterbeheer heeft aandacht voor de balans tussen mensen (people), ecologie (planet) en economie (profit). Innovatie is essentieel om tegen aanvaardbare lasten een goed waterbeheer te kunnen realiseren. Rijnland zal zich de komende jaren doorontwikkelen als een innoverende organisatie. We doen nu al veel aan innovaties maar niet altijd op de meest efficiënte en effectieve manier. We zetten de komende planperiode in op de volgende punten:

- Rijnland werkt in deze planperiode aan maatregelen om te komen tot 30% meer energie-efficiency ten opzichte van 2005, 30% CO₂-uitstootreductie ten opzichte van 1990 en 30% duurzame energieopwekking. We realiseren deze ambities via de maatregelen uit het Energie Efficiency Plan. Ook innovatieve mogelijkheden, zoals blue energy, onderzoeken wij om de energiedoelstellingen te halen. Meer informatie over de concrete maatregelen uit het EEP kunt u vinden bij de programma's Waterketen en Voldoende Water.
- Aan het begin van de planperiode bepaalt de VV of we de Aanpak Duurzaam Grond-, weg- en waterbouw als standaard voorschrijven binnen grote projecten.
- Rijnland werkt in de MJP-planperiode samen met de gemeenten Leiden, Gouda, Haarlem en Haarlemmermeer aan inrichtingsmaatregelen die de steden robuuster maken ten aanzien van piekbuien, hitte en droogte.
- We denken uit op welke thema's en in welke projecten wij in de planperiode verder willen werken aan circulaire economie.
- Ook zal Rijnland in 2017 beleid ontwikkelen op het vlak van sociale duurzaamheid. Denk hierbij aan het bieden van werkervaringsplekken aan mensen die verder van de arbeidsmarkt afstaan.
- We zorgen voor een sterk innovatief klimaat in de organisatie, waarbij medewerkers hun innovatieve talenten kunnen inzetten.
- We gaan samenwerkingsverbanden aan met nieuwe partners die innovaties kansrijker maken. We benutten daarbij de driehoek bedrijven – kennisinstituten – overheden optimaal.

- We richten onze innovatieve capaciteiten meer op die vraagstukken en activiteiten van Rijnland, die een groot deel van onze bedrijfsvoering betreffen.

6.1 Financieel

B.O.D. / € mln	2017	2018	2019	2020	2021
Netto investeringen	1	2	4	1	1
Exploitatiekosten incl. kapitaallasten	30	30	30	30	30

7. Financiële uitwerking

In dit hoofdstuk volgt de totalisering van voorgaande hoofdstukken, met een nadere financiële uitwerking.

7.1 Investerings

De investeringsramingen zijn hoger dan in het MJP 2016-2019, met name op lange termijn, door een betere raming van het toekomstig werk (de voormalige C-investeringen). De geraamde netto investeringen per programma zijn:

Netto investeringen / € mln	2017	2018	2019	2020	2021
Waterveiligheid	31	16	15	11	18
Voldoende water	50	50	52	45	41
Schoon en gezond water	4	4	6	6	4
Waterketen	44	35	39	42	33
B.O.D.	1	2	4	1	1
Totaal netto investeringen	131	106	115	105	97

Peildatum 4-4-2016. Het totale investeringsoverzicht vindt u in vertrouwelijke bijlage 2. Bijdragen van derden zijn verwerkt: € 2 mln in 2017, € 8 mln in 2018 en € 2 mln in 2019, m.n. voor Versterking IJsseldijk Gouda.

Grootste investeringen in 2017

In 2017 zijn de projecten met het grootste investeringsvolume de aanleg van de Nieuwe Driemanspolder (€ 12 mln) en de Versterking van de IJsseldijk Gouda (€ 11 mln). Andere belangrijke posten zijn de kadeverbeteringen, het baggeren en de renovaties van de poldergemalen en de zuiveringstechnische werken.

Verwachte realisatie 2017: € 115 mln

Rijnland verwacht in 2017 voor € 115 mln aan investeringen te realiseren, berekend als: 90% van het onderhanden werk (€ 110 mln) plus 75% van het toekomstig werk (€ 21 mln)².

Kapitaallasten: op basis van verwachte realisatie

De kapitaallasten zijn in dit MJP volledig berekend op basis van de verwachte realisatie. Dus op basis van 90% van het onderhanden werk en 75% van het toekomstig werk. Tot nu toe werden de kapitaallasten van toekomstig werk (C-investeringen) niet meegenomen in de exploitatiekosten.

7.2 Exploitatie, lastendruk en schuldenpositie

In de volgende tabel leest u hoe de exploitatiekosten, kapitaallasten, lastendruk en de schuldenpositie zich ontwikkelen.

² Rijnland rekent ten opzichte van de individuele projectramingen met een concernbrede korting van 10% over het totale investeringsvolume van onderhanden werk (dit bestaat m.n. uit de voormalige A- en B-investeringen). Deze korting is gebaseerd op de realisatiegraad van geplande investeringen in de afgelopen jaren. Tegenvallers zoals faillissementen, bezwaar- en beroepszaken doen zich altijd voor. Voor het toekomstig werk (verwachte uitgaven inclusief voormalige C-investeringen) is gerekend met 25% concernbrede korting. Deze investeringen zijn minder zeker en moeten nog bestuurlijk worden vastgesteld. Mogelijk valt hier nog efficiencywinst te halen door slim combineren of anders werken. Zie verder bijlage 2.

€ mln	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Exploitatielasten ex. kap.lasten	129	130	132	134	133	134
Kapitaallasten	53	59	68	68	70	74
Totaal	183	189	200	202	203	208
Inzet reserves	2,3	0	7,4	5,5	2,5	3,1
Belastingopbrengst (lastendruk)	180	189	193	196	201	205
Ontwikkeling lastendruk	4,8%	4,8%	2,0%	2,0%	2,0%	2,0%

Aandeel kap.lasten/lastendruk	29%	31%	34%	34%	34%	35%
-------------------------------	-----	-----	-----	-----	-----	-----

Schuldenpositie 1 jan	475	540	587	647	655	673
% van belastingopbrengsten	264%	286%	305%	329%	327%	329%

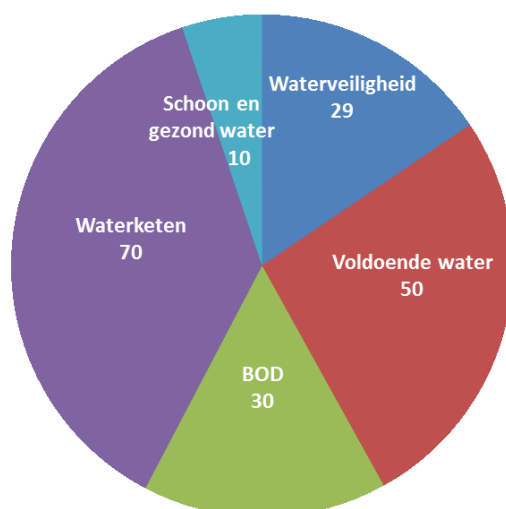
Het percentage schuld ten opzichte van de jaarlijkse belastingopbrengst neemt toe tot en met 2021. Daarna zet een daling in, waarbij in 2023 de 300%-grens wordt gepasseerd. Het college houdt deze ontwikkeling scherp in het oog en blijft zoeken naar mogelijkheden om de schuldenpositie eerder te verbeteren. In september 2016 legt het college daartoe een vernieuwde Nota vaste activa voor aan de VV.

De belangrijkste mutaties ten opzichte van de Programmabegroting 2016/ het MJP 2016-2019 zijn:

Meer- en minderkosten	2017	2018	2019	2020	2021	Toelichting
Lagere bijdrage HWBP	-0,2	-0,8	-0,8	-0,8	-0,8	Bijstelling
Struct. meevallers jaarrek.'15	-1,5	-1,5	-1,5	-1,5	-1,5	Verrekening
1% efficiency-opdracht DT	-0,8	-1,6	-2,4	-3,2	-4,0	Besparingen
Hogere kosten BSGR		0,4	0,8	0,8	0,8	Nwe methode kostprijscalculatie
Hogere kosten Aquon	0,2	0,4	0,5	0,6	0,6	Tarief en hoeveelheid
Rekenen met 2% ipv 1% inflatie	0,8	1,6	2,4	3,2	4,0	Consistentie van beleid
Value Driven Maintenance	0,3	0,25	0,25	0,2	0,2	Verder professionaliseren onderh.
Innovatiefonds (budgetneutraal)	0,25	0,25	0,25	0,25	0,25	Budgettaire verschuivingen
Duurzame gebruiksgoederen	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	Centrale proceskamer e.a.

Daarbij komt bij een andere inzet van de egalisatiereserves en een andere verdeling van de stortingen in de baggervoorziening (in begin meer en later minder storten), zodanig dat lastendruk zich ontwikkelt volgens 4,8-2-2-2%.

Verdeling exploitatielasten 2017 per programma (€ mln, incl. kapitaallasten):

7.3 Verloop van de reserves

Egalisatiereserves

Het verloop van onttrekkingen en saldi van de egalisatiereserves 2017 t/m 2021 is:

Verloop egalisatie-reserves (€ mln)	Saldo* 1-1-2017	Onttrekkingen					Saldo* 31-12-2021
		2017	2018	2019	2020	2021	
Omslag ingezetenen	5,4	0	-3,5	-2,0	0	0	0
Omslag gebouwd	3,7	0	-2,3	-1,5	0	0	0
Omslag ongebouwd	0,03	0	-0,03	0	0	0	0
Omslag natuur	0,7	-0,025	-0,033	-0,037	-0,040	-0,045	0,5
Zuiveringsheffing	9,4	0	-1,6	-1,9	-2,5	-3,1	0,7
Totaal	19,2	0	-7,4	-5,5	-2,5	-3,1	1,2

* inclusief opgebouwde rente

Algemene reserves

De algemene reserves blijven in de MJP-periode boven de vastgestelde ondergrens van 5% van de exploitatiekosten (weerstandsvormogen). Op 1-1-2017 is het saldo € 10,6 mln (bij een ondergrens van € 9,5) en op 1-1-2021 is het € 11 mln (bij een ondergrens van € 10,5 mln).

7.4 Tarieven en praktijksituaties

Tarieven

Dit MJP leidt tot de onderstaande voorlopige raming van de tarieven.

De VV stelt de tarieven voor 2017 definitief vast op 2 november 2016.

Belastingtarieven (€)	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Verschil 2017 t.o.v. 2016	
							€	%
1 Ingezetenenomslag per woonruimte	102,31	105,67	106,00	111,24	116,86	120,76	3,35	3,3%
2 Omslag gebouwd van de WOZ-waarde	0,0280%	0,0284%	0,0285%	0,0291%	0,0299%	0,0305%	0,0004%	1,6%
3 Omslag ongebouwd overig per ha.	75,45	80,18	85,78	88,26	90,05	93,73	4,73	6,3%
4 Omslag wegen per ha.	301,80	320,71	343,12	353,02	360,19	374,93	18,91	6,3%
5 Omslag natuur per ha.	4,00	4,00	4,00	4,00	4,00	4,00	0,00	0%
6 Zuiveringsheffing per v.e.	52,80	55,97	57,00	55,93	54,50	53,90	3,17	6,0%
7 Verontreinigingsheffing per v.e.	52,80	55,97	57,00	55,93	54,50	53,90	3,17	6,0%

De tarieven voor de zuiveringsheffing dalen vanaf 2019. Dit komt door dalende kosten en meer inzet uit de egalisatiereserve zuiveringsheffing, om de lastendruk per saldo op 2% te houden. Deze daling heeft invloed op praktijksituaties waarin de zuiveringsheffing een relatief groot deel uitmaakt van de waterschapsbelasting (procesindustrie), zie onderstaande tabel.

Voorbeelden van enkele praktijksituaties

Praktijksituaties (€)	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Verschil 2017 t.o.v. 2016	
							€	%
1 Eenpersoonshuishouden, geen eigenaar	155	162	163	167	171	175	7	4,2%
2 Meerpersoonshuishouden, geen eigenaar	261	274	277	279	280	282	13	4,9%
3 Meerpersoonshuishouden, woning WOZ-waarde € 239.000	328	341	345	349	352	355	14	4,3%
4 Procesindustrie, WOZ-waarde € 30 mln, 1.400 v.e.	82.306	86.882	88.350	87.032	85.281	84.618	4.575	5,6%
5 Groothandel, WOZ-waarde € 2,4 mln, 10 v.e.	1.199	1.241	1.254	1.258	1.264	1.272	42	3,5%
6 Klein bedrijf, WOZ-waarde € 600.000, 3 v.e.	326	338	342	342	343	345	12	3,7%
7 Agrarisch bedrijf, WOZ-waarde € 3,48 mln, 40 ha, 3 v.e.	4.149	4.363	4.594	4.711	4.807	4.973	214	5,2%
8 Glastuinbouwbedrijf, WOZ-waarde € 420.000, 3 v.e.	276	287	291	290	289	290	11	4,1%
9 Natuurgebied, opp. 10 ha.	40	40	40	40	40	40	0	0%

8. Risico's en risicobeheersing

In dit hoofdstuk worden de belangrijkste strategische risico's toegelicht, inclusief de wijze hoe Rijnland ermee omgaat. De operationele risico's komen in de programmabegroting 2017 aan bod, evenals de doorvertaling naar de benodigde weerstandscapaciteit en de (eventuele) consequenties op het weerstandsvermogen. De belangrijkste strategische risico's waar Rijnland de komende jaren mee te maken krijgt zijn:

a. We halen de gestelde doelstellingen niet voldoende of niet op tijd

Bij ieder programma staan de doelen nader toegelicht. Deze zijn een afgewogen mix van ambitie, opgelegde afspraken en beperking van tariefstijgingen en schuldenlast. Het strategische risico is dat we de doelstellingen niet voldoende of niet tijdig halen, omdat de spreekwoordelijke ogen groter zijn dan de maag of omdat we de gestelde doelen om redenen - binnen en buiten de invloedssfeer - niet voldoende waar kunnen maken.

Rijnland 'zeilt scherper aan de wind' en moet vaker dan voorheen laveren tussen gemaximeerde kosten, een gezonde omgevingsparticipatie en kosteneffectiviteit. Het principe hierbij is: 'komt er iets bij, dat moet er ook wat af'. Een dergelijke bijstelling gebeurt risicogestuurd.

Doelstellingen en resultaten waarmaken betekent ook effectief samenwerken, zowel extern als intern. Samenwerken is en blijft mensenwerk en gaat niet vanzelf, ofwel: 'zonder wrijving geen glans'.

Het beleid is verder constant in ontwikkeling. Zo besluit de VV in september 2016 over aanpassingen in Nota vaste activa, gericht op duurzaam financieel beleid (houdbare schuld). Een beleidswijziging zou kunnen leiden tot aanpassingen met een effect op de Programmabegroting 2017.

b. We krijgen te maken met niet of nauwelijks voorzienbare ontwikkelingen

In voorgaande hoofdstukken zijn diverse ontwikkelingen geschetst die risicovol kunnen zijn voor Rijnland. Zo bleek de afgelopen jaren dat piekbuien, persleidingbreuken, droogteproblemen en soortgelijke zaken steeds meer een fact of life zijn geworden. De bestrijding en het herstel naar de oorspronkelijke of gewenste situatie vergt een noodzakelijke financiering die vaak niet geheel te begroten is. Naast een alerte calamiteitenorganisatie zal ook de reeds ingezette professionaliserings-slag op project- en assetniveau leiden tot het adequaat beheersen van dergelijke risico's.

Een dergelijke onvoorspelbaarheid is eveneens zichtbaar in de economie. Hoewel kapitaal momenteel in ruime mate beschikbaar is – en daarmee de huidige rente zeer laag is – heeft Rijnland te maken met hogere rentekosten door het omvangrijke investeringsprogramma. Door het hoge investeringsniveau en de verlaagde reserves is Rijnland rentegevoeliger geworden; een rentestijging van 1% betekent voor iedere € 100 mln aan investeringsuitgaven jaarlijks € 1 mln extra rentelasten. Tegelijk is de bestuurlijke ruimte beperkt doordat de kapitaallasten in de MJP-periode relatief hoog zijn, nl. 31 tot 35% van de exploitatiebegroting. Qua inzet van middelen gaat ook hier het eerdergenoemde principe op: 'komt er iets bij, dat moet er ook wat af'.

c. Rijnland is in transitie naar een nieuw financieel systeem

Door de overschakeling op het nieuwe financiële systeem (Prosa) is de cijfermatige onderbouwing voor dit MJP in vergeleken met voorgaande jaren grofmaziger. De marges voor 2017 voor de exploitatiekosten zijn ingeschat op plus of min 0,5%, oplopend naar 1,0% in 2020. Voor de investeringen kan de verdeling over de jaarschijven verschuiven binnen de totale ramingen, als gevolg van de verdere professionalisering van de projectbeheersing en het assetmanagement.

Bijlage 1: Kaders en uitgangspunten

De VV heeft op 27 januari 2016 de beleidsmatige kaders en rekenkundige uitgangspunten vastgesteld. Daarbij is besloten is om uit te gaan van:

1. de ambities zoals die opgenomen zijn in het ontwerp-WBP5, nader geconcretiseerd zijn in het Meerjarenperspectief 2016-2019 en begrensd zijn door de motie 'Randvoorwaarden WBP5' (VV 23 september 2015);
2. een lastendrukstijging van maximaal 4,8% in 2017 en maximaal 2,0% per jaar vanaf 2018;
3. een beperking van de schuldenlast in 2020 tot maximaal 300% van de jaarlijkse belastingopbrengst en tot maximaal 250% in 2030;
4. inzet van eventuele financiële meevallers voor verbetering van de schuldenpositie, wat onverlet laat dat innovatie en besparende maatregelen daarbij een kans moeten krijgen;
5. bijstelling van ambitie bij eventuele financiële tegenvallers en nieuwe activiteiten;
6. dezelfde rekenkundige uitgangspunten als in de Programmabegroting 2016, met uitzondering van de rente en inflatie die in mei 2016 herijkt worden.

Samenvatting rekenkundige uitgangspunten:

Rekenkundig uitgangspunt	Actualisatie
1. Concernbrede korting Prognose realisatie investeringen: 90% van geraamde A-, B- en C-investeringen Berekening van kapitaallasten: 90% van A- en B-investeringen 0% van C-investeringen	Prognose realisatie investeringen: 90% van onderhanden werk (A- en B-invest.), 75% van toekomstig werk (i.p.v. voormalige C-invest.) Berekening van kapitaallasten: 90% van onderhanden werk (A- en B-invest.), 75% van toekomstig werk (i.p.v. voormalige C-invest.)
2. Rente langlopende leningen Ingaand in 2017: 2,0%, daarna 2,3%	Nog actueel
3. Rente korte-termijn-leningen Korter dan of gelijk aan een jaar: 0,3%	Nog actueel
4. Inflatie In 2017 niet meerekenen 2018 en verder: 2%	In 2017 niet meerekenen 2018 en verder: gerekend met 1%, omdat DT 1% efficiencykorting heeft opgelegd
5. Efficiency: BAW en personele krimp Krimp aantal fte's: 1% in 2017 en 0,5% in 2018, 2019 en 2020	Vasthouden aan het budget van de afgesproken personele krimp, met een flexibelere personele invulling
6. Jaarlijkse loonkostenontwikkeling 2,5%	Nog actueel
7. Ondergrens algemene reserves 5% van netto exploitatiekosten vóór egalisatie	Nog actueel